

СПЕЦИФІКА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

КЛЮЧОВІ СЛОВА: економічна безпека, хлібопекарська галузь, інвестиційно-інноваційні процеси, підприємство.

Ефективне управління корпоративними ресурсами та забезпечення стійкого функціонування підприємства, його адаптації до чинників впливу внутрішнього і зовнішнього ринкового середовища досягається на засадах розвитку системи економічної безпеки підприємства. Як відомо, її основу складають юридичні, виробничі відносини, організаційні зв'язки, матеріальні і інтелектуальні ресурси, що формують умови стабільного функціонування підприємства, прогресивний розвиток, підвищення конкурентної позиції [1, с. 9].

Існуючі в науковій літературі підходи до забезпечення економічної безпеки підприємства підкреслюють, що основу її становлять економічні поняття досягнення прибутку. За таких умов економічна безпека підприємства розглядається як стан, за якого забезпечується економічний розвиток і стабільність його діяльності, гарантований захист його ресурсів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої ситуації [2, с. 8].

Результативне управління економічною безпекою підприємств промислового виробництва є однією із найважливіших складових економіки будь-якої країни, яке дозволяє забезпечити її конкурентоспроможність в умовах ринкової економіки.

Забезпечення економічної безпеки національної хлібопекарської промисловості потребує урахування її галузевих особливостей, що прямо впливають на розвиток хлібопекарських підприємств.

Для сучасного ринку хлібопродуктів характерним є укрупнення виробництва і його концентрація в руках потужних бізнес-груп. У результаті структурних змін, що відбулися, серед вітчизняних виробників хліба можна виділити кілька основних форм комбінування. По-перше, це об'єднання компаній, що займаються тільки випічкою хліба. По-друге, інтеграція підприємств, що включають в себе мірошницькі комплекси, і, нарешті, концентрація підприємств, які вирощують зерно для власних потреб. Характерною тенденцією розвитку сучасного ринку хлібопекарської продукції є побудова вертикально інтегрованих холдингів, які мають свої посівні площі, елеватори, переробні підприємства, хлібозаводи і навіть збутову структуру.

Висока конкуренція на ринку хлібопекарської продукції змушує дрібних і середніх виробників постійно підвищувати ефективність своєї діяльності. В таких умовах основними показниками забезпечення економічної безпеки постають показники впровадження інвестиційно-інноваційних процесів, техніко-технологічних змін, залучення і ефективного використання інвестицій.

Найкрупніші виробничі потужності хлібопекарської промисловості, що в основному є осередками розвитку інвестиційно-інноваційних процесів, головним чином зосереджені в найкрупніших промислових містах, включаючи місто Київ, і в обласних центрах.

Відміна мораторію на приватизацію хлібопекарських підприємств, що існував в Україні до 1996 року, призвела до того, що на сьогоднішній день практично всі хлібозаводи приватизовані (в основному, шляхом перетворення у відкриті акціонерні товариства) [3]. Однак проблема наявності ефективного інвестора, здатного активізувати інвестиційно-інноваційні процеси на підприємствах галузі, стоїть дуже гостро. Виробники відчують нестачу державного регулювання як в області фінансової так і правової підтримки. Сьогодні більшість хлібозаводів мають потребу в проведенні реконструкції, заміні технологічного устаткування на більш сучасне, енергозберігаюче.

Аналіз основних виробничих фондів хлібопекарських підприємств показує, що зношування парку технологічного встаткування становить 70-80%

[4]. Реальне впровадження інноваційних технологій і технічне переоснащення хлібо заводів за останні роки здійснили лише окремі підприємства, серед яких можна відмітити ПАТ «Одеський коровай», ПАТ «Винницяхлеб», крупні хлібо заводи Запоріжжя, Донецька, Дніпропетровська [3].

Жорстке державне адміністрування в хлібопекарській галузі значно обмежує інвестиційні можливості хлібопекарських підприємств, а державне регулювання процесу ціноутворення на хліб призводить до формування низької рентабельності виробників. За даними Держкомстату України, у 2011 році 46% хлібоперських підприємств виявилися збитковими [5, с. 70]. Така ситуація ускладнює, а на деяких підприємствах унеможлиблює впровадження інвестиційно-інноваційних процесів, не дає можливості для проведення модернізації та переоснащення, сповільнює технологічний розвиток.

Поширення інтеграційних процесів в хлібопекарській галузі, як зазначається в [6], пов'язано з можливістю становлення стабільних виробничо-господарських зв'язків між підприємствами в межах технологічного ланцюжка; модернізації виробничих потужностей; зниження витрат на одиницю продукції за рахунок збільшення масштабів виробництва і підвищення цінової конкурентоспроможності продукції; накопичення капіталу для інвестиційно-інноваційного розвитку та досягнення відповідного положення на ринку; створення сприятливих умов для диверсифікації виробництва; освоєння випуску інноваційної продукції на основі нових виробництв.

Інтеграційні процеси в хлібопекарській галузі характеризується чіткою регіональною концентрацією, що пояснюється специфікою хлібопекарської продукції – обмеженим строком реалізації і нерентабельністю збуту у віддалених областях. Провідні регіональні виробники хлібопекарської продукції охоплюють до 60 відсотків національного ринку (див. рис. 1).

На сьогоднішній день регіональні інтегровані виробники охоплюють від 60% до 90% місцевих ринків хліба і хлібобулочних виробів, витісняючи з них дрібні підприємства. Так, компанія «Донбасхліб» займає приблизно 78% ринку

хлібопекарської продукції Донецької області, а ПАТ«Коровай» утримує 80% ринку в Луганській області.

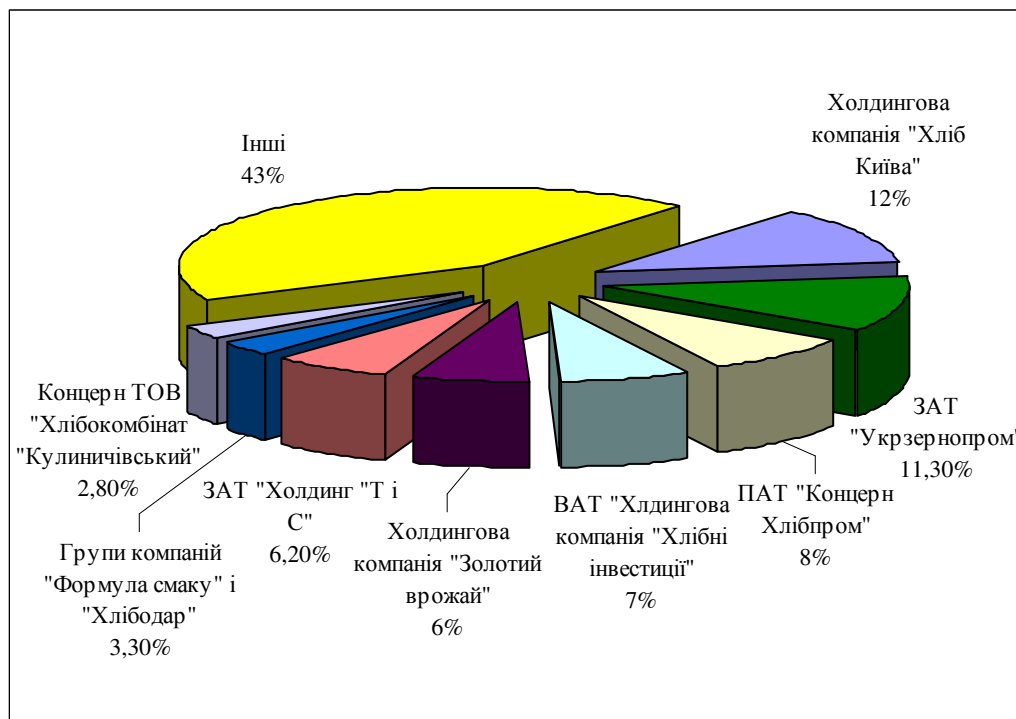

Рис. 1. Провідні виробники хлібопекарської продукції України у 2011 році

Проте і крупні інтегровані холдинги і дрібні виробники на шляху забезпечення економічної безпеки стикаються деякими з галузевими проблемами, найбільш серйозною з яких, на наш погляд, постає щорічне скорочення споживання хліба в Україні.

За останні 10 років виробництво й реалізація печеного хліба в Україні скоротилось більш ніж в 2,5 рази, що, в першу чергу, пов'язано зі скороченням споживання хлібопекарських виробів населенням.

Специфіка управління економічною безпекою хлібопекарських підприємств обумовлюється тим, що в формуванні ланцюжку створення цінності продукту хлібопекарської галузі активну роль приймають підприємства сільськогосподарського комплексу і борошномельні підприємства.

Аграрний сектор України, що є основним підґрунтям ефективного управління економічною безпекою хлібопекарських підприємств, і досі

залишається в кризовому стані. Вітчизняне сільськогосподарське виробництво потребує оновлення та підвищення продуктивності наявних агротехнічних ресурсів, зменшення капіталомісткості нової збиральної техніки, а також забезпечення високоякісного збирання врожаю навіть в несприятливих природно-кліматичних умовах.

Агропромислові підприємства, які займаються вирощуванням зерна, є важливою ланкою формування собівартості хлібопекарської продукції. Незадовільний стан аграрного сектору спричиняє низьку рентабельність регіональних зерновиробників, що унеможлиблює впровадження ними передових технологій вирощування якісного зерна.

Досвід країн з розвинутою ринковою економікою свідчить про активну державну підтримку виробників сільськогосподарської продукції, надання дотацій аграрному сектору, що включає в себе пряме субсидування. В той час як частка державної підтримки у вартості сільськогосподарської продукції розвинених країн складає в середньому від 25-75%, українські виробники сільськогосподарської продукції не отримують дотації через брак державних коштів.

Відсторонення держави від виконання стабілізаційних функцій в управлінні аграрним сектором економіки в процесі переходу України до ринкових відносин спричинило значне скорочення посівних площ, зниження їх продуктивності і як результат – падіння ефективності виробництва. Низькі показники використання земельних ресурсів поряд з проблемами нерозвиненості ринку землі значно впливають на формування економічної безпеки підприємств агропромислового комплексу і основних суміжних з ним галузей.

Жорстке регулювання ринку хліба державою змушує хлібовиробників постійно знижувати витрати. В структурі собівартості хлібопекарської продукції борошно займає від 35-50%, решта – витрати на енергоносії, паливо, заробітну платню. Зростання цін основних видів сировини, неодмінно впливає

на собівартість кінцевої продукції галузі хлібопечення і на забезпечення її економічної безпеки (див. табл. 2).

Таблиця 2

Індекси цін на деякі види ресурсів [5; 7; 8, с.75]

(грудень до грудня попереднього року)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Паливо та мастила	124,5	102,9	136,2	91,7	143,0	118,3	129,4
Середньомісяч на заробітна плата в промисловості	130,1	125,3	128,2	129,8	104,9	121,9	114,7
Зернові культури	91,8	123,2	161,5	92,5	101,9	140,3	160,2
Хліб і хлібопродукти	102,2	113,7	119,5	127,8	108,3	116,5	115,0
Вироби хлібобулочні	–	116,4	117,6	128,6	109,6	109,4	109,0

Низький технічний рівень регіональних виробників в межах ланцюга створення цінності хлібопекарської продукції, недостатня якість зернових слугує стримуючим бар'єром на шляху здійснення інвестиційно-інноваційних процесів в галузі хлібопечення і забезпечення економічної безпеки хлібопекарських підприємств. З метою вирішення зазначених проблем, розширення інвестиційних можливостей і підвищення власної рентабельності вітчизняні і регіональні сільгоспвиробники вдаються до об'єднання і кооперації. Характерною тенденцією останніх років є укрупнення господарств і збільшення кількості агрохолдингів, які впроваджують інтенсивні методи господарювання і сучасні технології вирощування зерна.

Інтеграційні процеси характерні і для регіональної галузі хлібопродуктів, в склад якої входить борошномельний підкомплекс. Як зазначає Кузнецова І.О. [9], для конкуренції на ринку хлібопродуктів властиві відсутність інтенсивного характеру і отримання найбільшого впливу чинника конкурентів, які вже

закріпилися на ньому. На базі об'єднання борошномельних, круп'яних, комбикормових підприємств з елеваторами утворюються комбінати хлібопродуктів. Найбільш поширеною формою їх комбінування виступає поєднання в межах такої структури послідовних стадій оброблення сировини. В результаті таких інтеграційних процесів створюється єдиний технологічний ланцюг вироблення продукції, який дозволяє зменшити транспортні, управлінські та інші витрати, збільшити інвестиційні можливості підприємств, прискорити їх модернізацію. Такі перетворення призводять до розвитку вертикально-інтегрованих структур, що формуються на основі акціонерного капіталу [10, 11].

Отже, налагодження стійких інтеграційних зв'язків на основі кооперування учасників агропромислового комплексу, переробної промисловості та хлібопекарських підприємств є необхідною передумовою ефективного управління економічною безпекою підприємств хлібопекарської галузі.

Однак розвиток процесів інтеграції і об'єднання в хлібопекарській галузі і суміжних з нею галузях в рамках завершеного технологічного циклу є досить нерівномірним і потребує значної підтримки з боку державних структур і органів місцевого самоврядування:

1. Необхідність вдосконалення законодавчої бази в області інвестиційно-інноваційної діяльності, в сфері охорони інтелектуальної власності.
2. Розробка ефективної системи податкових пільг для підприємств, що здійснюють інвестиційно-інноваційні процеси, надання їм адресного субсидування.
3. Формування ефективної інвестиційної інфраструктури, сприяння розвитку галузевих інвестиційних фондів, фондових бірж і венчурного підприємництва.
4. Здійснення підтримки аграрного комплексу нашої держави через збільшення дотацій аграрному сектору, формування програм компенсації вартості машин та техніки, надання пільгових відсоткових банківських ставок.

5. Послаблення жорсткого державного регулювання процесу ціноутворення на хліб, яке призводить до формування низької рентабельності хлібопекарських підприємств.

Таким чином, перехід вітчизняних промислових підприємств, в тому числі хлібопекарської галузі, на інноваційну модель розвитку з метою підвищення економічної безпеки підприємств, утримання стійких ринкових позицій потребує значних зрушень в напрямку активізації їх інвестиційно-інноваційних процесів.

Література

1. Іванюта Т.М., Заїчковський А.О. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
2. Зубок М.І., Рубцов В.С., Яременко С.М., Гусаров В.Г. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навчальний посібник. – К.: 2012 – 226 с.
3. Батон національного масштаба [Електронний ресурс] / Інтернет газета // Економіка: от 24 марта 2008 г. – Режим доступу: <http://www.economica.com.ua/agro/article/112298.html>
4. Силантьєва Н, Маринченко Л. Інноваційна активність підприємств / Н. Силантьєва, Л. Маринченко // Харчова і переробна промисловість. – 2007. – № 7. – С. 4-6.
5. Україна в цифрах 2011: [стат. збір.; за ред. О.Г. Осауленка]. – Київ: Державна служба статистики України, 2012. – 250 с.
6. Буряк П.Ю. Інтегровані підприємницькі структури: формування, ефективність, потенціал. Монографія / П.Ю. Буряк. – Львів: Логос, 2007. – 468 с.
7. Статистичний щорічник України за 2009 рік: [стат. зб.; за ред. О.Г. Осауленка; відп. за вип. Н.П. Павленко]; [Держкомстат України](#). – Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». – 576 с.
8. Статистичний щорічник України за 2010 рік: [стат. зб.; за ред. О.Г. Осауленка]; [Держкомстат України](#). – К.: ТОВ «Август Трейз», 2011. – 560 с.

9. Кузнецова І. О. Особливості складання маркетингової програми для хлібоприймальних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.02 «Підприємництво, менеджмент та маркетинг» / І. О. Кузнецова ; ОДЕУ. – О., 2001. – 22 с.
10. Кублікова Т. Б. Ключевые факторы привлечения прямых иностранных инвестиций в Украину / Т. Б. Кублікова // *Oeconomia, Agerium, Jus* Актуальная тема. – 2012. – № 4–5 (05–06) август-октябрь. – С. 91-94.
11. Кублікова Т. Б. Современное состояние и направления инновационного развития Украины / Т. Б. Кублікова // *Ринок цінних паперів України. Журнал. НКЦПФР.* – 2013. – № 7-8. – С. 59-72.

Резюме

В статье рассмотрены особенности управления экономической безопасностью предприятий хлебопекарной отрасли. Проанализированы особенности функционирования хлебопекарных предприятий, которые влияют на формирование системы их экономической безопасности. Рассмотрено, что в современных условиях основными показателями обеспечения экономической безопасности являются показатели внедрения инвестиционно-инновационных процессов, технико-технологических изменений, привлечения и эффективного использования инвестиций.

У статті розглянуто особливості управління економічною безпекою підприємств хлібопекарської галузі. Проаналізовано особливості функціонування хлібопекарських підприємств, які впливають на формування системи їх економічної безпеки. Розглянуто, що в сучасних умовах основними показниками забезпечення економічної безпеки є показники впровадження інвестиційно-інноваційних процесів, техніко-технологічних змін, залучення та ефективного використання інвестицій.

The features management of economic security of baking industry enterprise are considered in the article. The features of the functioning of baking industry enterprise that affect the formation of the system of economic security are analyzed.

Revealed that the main indicators of economic security in the present conditions are indicators of the implementation of investment and innovation processes, technical and technological changes, the attraction and effective use of investments.